

KONCEPTUALIZACIJA PANDEMIJE COVIDA-19 IN NJENE JEZIKOVNE URESNIČITVE V SLOVENŠČINI, NEMŠČINI IN MADŽARŠČINI

Sprejeto

14. 12. 2021

Recenzirano

15. 9. 2023

Izdano

25. 10. 2023

MELANIJA LARISA FABČIČ¹, ELIZABETA BERNJAK²¹ Filozofska fakulteta Maribor, Koroška cesta 160, 2000 Maribor, Slovenija.

E-pošta: melanija.fabcic@um.si

² Upokojena.

E-pošta: ebernjak@gmail.com

DOPISNA AVTORICA

melanija.fabcic@um.si

Povzetek V prispevku predstavljamo konceptualizacijo pandemije koronavirusne bolezni in spremembe na leksikalni ravni slovenskega, nemškega in madžarskega jezika, ki jih je sprožil globalni zunajjezikovni dejavnik, virus SARS-CoV-2. Koronavirus je drastično posegel na vsa področja našega življenja in družbe ter postal in ostal vse do danes osrednja tema vseh oblik komunikacije. »Okužil« je tudi jezik, ki ga govorimo in v katerem mislimo. Epidemiološke službe dajejo priporočila, vlade pa sprejemajo ukrepe za preprečevanje in zajezitev okužb z novim virusom. Mnogi politiki, zdravstveni strokovnjaki in mediji uporabljajo pri tem militaristično, katastrofično in apokaliptično retoriko, kar v ljudeh vzbuja strah pred neznanim, nevidnim virusom, dvom o njegovem obstoju in negotovost zaradi posledic bolezni, ki ga povzroča. Negotovost in dvom poglobljajo tudi teorije zarot, dezinformacije in lažne novice o covidu-19, infodemija. V novi realnosti se je spremenilo tudi to, kako pandemično situacijo konceptualiziramo in kako jo jezikovno realiziramo. Priča smo bolj ali manj pričakovanega metaforičnega uokvirjanja diskurza o covidu-19.

Ključne besede:koronavirus,
pandemija,
konceptualizacija,
novotvorjenka,
priložnostnica<https://doi.org/10.18690/analipazuhd.9.1-2.23-52.2023>

Besedilo © Fabčič, Bernjak, 2023

CONCEPTUALISATION OF THE COVID-19 PANDEMIC AND ITS LINGUISTIC REALISATION IN SLOVENE, GERMAN AND HUNGARIAN

MELANIJA LARISA FABČIČ¹, ELIZABETA BERNJAK²

¹ Faculty of Arts, Koroška cesta 160, 2000 Maribor, Slovenija.

² Pensioner.

E-mail: melanija.fabcic@um.si; ebernjak@gmail.com

CORRESPONDING AUTHOR

melanija.fabcic@um.si

Accepted

14. 12. 2021

Revised

15. 9. 2023

Published

25. 10. 2023

Abstract In the paper we discuss the conceptualization of the corona virus pandemic as well as the changes that the extralinguistic factor of the virus SARS-CoV-2 generated on the lexical level of the Slovene, German and Hungarian language. The corona virus drastically interfered with all aspects and areas of our lives and remains a central topic of (all forms of) communication to this day. It also »infected« the language/s that we speak and in which we think. Epidemiological offices give recommendations, governments introduce measures for preventing and containing the spread of infections with new virus. Many politicians, medical experts and the media are using military, catastrophic and apocalyptic rhetoric to convey their message, which induced a fear of the unknown, invisible virus in people as well as doubt in its existence and insecurity regarding the consequences of the disease. The insecurity and doubt are further deepened by conspiracy theories, disinformation and fake news (infodemic). This new reality also changed the way we conceptualize and verbalize the pandemic situation. We are witnessing a more or less expected metaphorical framing of the discourse about Covid-19.

Keywords:

corona virus,
pandemic,
conceptualization,
neologism,
occasionalism

1 Uvod

Narava nas velikokrat preseneti z neobvladljivimi pojavi, kot so potres, povodenj, izbruh vulkana, ki so vsakomur vidni in zaznavni, preseneti pa nas tudi s pojavi, ki so nevidni in jih ne zaznamo takoj, izbruhnejo iznenada in silovito kot pandemija koronavirusne bolezni. Vse to, kar se že poldrugo leto dogaja pri nas in drugod po svetu, smo lahko še nedolgo nazaj spremljali le v filmih. Vendar pa si nismo mogli predstavljati, da bodo takšni scenariji nekega dne lahko postali resnični. Novi virus je popolnoma spremenil našo sedanost in razgalil našo ranljivost. Kar je bilo včeraj samoumevno, danes ni več tako: povsod je čutiti paniko, negotovost, strah. Politiki in medicinska stroka svarijo pred nevarnostjo okužbe, mediji predstavljajo najbolj črne scenarije, nihče ne ve, kako se bo to končalo, tudi tega ne ve nihče, kako bo po tem. Z novim koronavirusom svet ni več tak, kot smo ga bili doslej vajeni.

Nemški virolog Christian Drosten¹ je pandemijo korone poimenoval »naravna katastrofa v počasnem posnetku, sila narave, ki je ne more zaustaviti niti visoko tehnologizirana, digitalizirana družba«. Epidemija se širi iz države v državo, epidemiološke službe dajejo priporočila, vlade sprejemajo ukrepe za preprečevanje in zaježitev okužb. Obvladujejo nas isti strahovi, spremenilo se je naše vsakdanje življenje in zdi se nam, kot da vsi govorimo isti, novi jezik – orwellovski novorek. Državne meje so bile zaprte, gospodarstvo je bilo zaustavljeno in samoizolacija ljudi je bila razglašena za t. i. novo realnost.

Priča smo bolj ali manj pričakovanemu metaforičnemu uokvirjanju diskurza o pandemiji covid-19. V njem se epidemija konceptualizira z metaforo vojne, naravne katastrofe, krize in črnega laboda. Mnogi politiki, epidemiologi in virologi ter posredno tudi mediji uporabljajo v zvezi z epidemijo militaristično, katastrofično in apokaliptično retoriko. Z nenehnim poudarjanjem vojne in krizne situacije se radikalno spremeni tudi percepcija pojmov; to, kar je bilo včeraj kršenje človekovih pravic, pomeni danes zaščito in obrambo. Tak hiter preobrat v zavesti ljudi je mogoče ustvariti samo v izrednih razmerah, ki v ljudeh vzbujajo strah in negotovost. Strah poglobljajo tudi mediji s konstantnim in vsakodnevnim poročanjem o številu

¹ Christian Dorsten (2020): »Wir haben eine Naturkatastrophe, die in Zeitlupe abläuft«
Vir://www.tagesspiegel.de/wissen/virologe-christian-drosten-zum-coronavirus-wir-haben

okuženih in umrlih. Posledica strahu se kaže kot antisocialno vedenje in sovrašтво do tistih, ki se ne držijo ukrepov in (vedno bolj) do tistih, ki se jih držijo. Covid-19 ni nas postavil samo v medicinsko, socialno in gospodarsko krizo; tudi kar zadeva poplavo informacij, se nahajamo v neke vrste izrednem stanju, zasuti smo z vojaško retoriko in novimi pojmi, pretežni del komunikacije se je preselil na splet, kjer se hitreje kot virus širijo lažne novice, polresnice in dezinformacije s potencialno uničujočimi posledicami. Infodemija je (infodemic)² prav tako nevarna kot epidemija.

Koronavirus je tako rekoč čez noč spremenil naše življenje in postal ter ostal vse do danes osrednja tema vseh oblik komunikacije. Novi virus ni povzročil samo epidemije, ampak je "okužil" tudi naš jezik in naše mišljenje. Že s samim soočenjem z novim virusom, se je hitro pokazala potreba po poimenovanju za pojave. Koronavirus je sprožil potrebo po komunikaciji z državljani na različnih ravneh: na ravni zdravstvenih priporočil, gospodarsko-političnih odločitev in na ravni javnega obveščanja. Prav tako poteka dinamična komunikacija državljanov na družbenih omrežjih, v katerih izražajo svoje stiske, strahove in negotovosti, ki jih povzročajo najrazličnejši restriktivni vladni ukrepi. Pandemija covid-19 je znova potrdila tezo, da se družbene spremembe neizogibno odražajo v jeziku.

Nova zunajjezikovna stvarnost (nova normalnost) je vplivala na pojavitev množice novih besed in novih pomenov že obstoječih besed, povečala pa je tudi pogostost rabe nekaterih, do sedaj redkeje uporabljenih besed. Veliko besed iz medicinske terminologije je prešlo v splošni jezik, mnogo besed se prevzema iz drugih jezikov. Soočamo se z novimi situacijami, za katere nimamo svojih besed, zato ustvarjamo nove, ali preoblikujemo obstoječe: pojavljajo se novotvorjenke, neologizmi in okazionalizmi, ki se hitro širijo po družbenih omrežjih.

V prispevku predstavljamo konceptualizacijo pandemije koronavirusne bolezni in spremembe na leksikalni ravni, zlasti nastajanje novega besedja v slovenščini, nemščini in madžarščini, ki ga je sprožil globalni zunajjezikovni dejavnik, virus SARS-CoV-2.

² WHO, dne 2. februarja 2020 označuje izbruh covid-19 kot »infodemijo« velik izziv: „The 2019-nCoV outbreak and response has been accompanied by a massive ‘infodemic’ - an over-abundance of information – some accurate and some not – that makes it hard for people to find trustworthy sources and reliable guidance when they need it.” Vir: Coronavirus Disease (COVID-19) Situation Reports (who.int).

2 O pandemiji koronavirusne bolezni z jezikovnega in jezikoslovnega vidika

2.1 Poimenovanje bolezni, ki jo povzroča koronavirus

Z medicinskega vidika razlikujemo med boleznijo in povzročiteljem bolezni. V aktualnem primeru ima bolezen v slovenščini in madžarščini ime covid-19, v nemščini COVID-19. Pri tem izrazu gre za kratico oziroma akronim, ki smo jo v slovenščino, nemščino in madžarščino prevzeli iz angleščine, kjer je nastala iz angleške besedne zveze coronavirus disease 2019. Če bi nastala v obravnavanih jezikih po istem vzorcu, bi se najbrž imenovala kovib-19, COVIK-19, kovib-19, saj bi jo okrnili iz besedne zveze koronavirusna bolezen, Coronavirus-Krankheit, koronavírus betegség. Ime bolezni je uradno določila Svetovna zdravstvena organizacija, številka 19 pa se nanaša na prve dokumentirane primere bolezni, ki so se pojavili leta 2019. Znanstveno ime novega koronavirusa je SARS-CoV-2. Angleška kratica je nastala iz okrajšave Severe Acute Respiratory Syndrome CoronaVirus 2 ali po slovensko hudi akutni respiratorni sindrom koronavirus 2, nemško schweres akutes respiratorisches Syndrom Coronavirus-2, madžarsko súlyos akut légzőszervi szindróma-koronavírus 2. Co je kratica za korono; Vi je kratica za virus, črka D pa kratica za angleško besedo disease, bolezen, število 19 je oznaka za leto, v katerem so virus odkrili, to je leto 2019. Beseda koronavirus pa je zloženka, nastala z zlaganjem dveh besed: korona + virus.

V nemščini se pojavljajo omahovanja pri rabi gramatičnega spola virusa. V medicinskem strokovnem jeziku je virus srednjega spola (das Virus), uporablja pa se tudi v moškem spolu (der Virus). V slovenščini je virus moškega spola, v madžarščini gramatični spol ni zaznamovan. Spol samostalnika je v slovenščini in nemščini pomemben kriterij za tvorbo sklonskih oblik. V besedni zvezi covid-19, v kateri sta besedi povezani z vezajem, sklanjamo prvo sestavino, npr. covid-19, v nemščini se samostalnik das Virus pregiba po krepki sklanjatvi, kar pomeni, da dobi v rodilniku končnico -s, toda največkrat se beseda virus pojavlja v obliki brezkončniškega rodilnika, npr. des Covid-19 Virus. V madžarščini dobi aglutinske končnice druga sestavina besedne zveze: a covid-19-cel (s covidom-19).

V besedotvornem algoritmu se lahko beseda virus tudi opusti, zato v vsakdanji komunikaciji pogosto govorimo samo o pandemiji korona/Corona-Pandemie/koronapandémia; koronatest/Corona-Test/koronateszt; kdor je okužen z virusom, ima v slovenščini korono, podobno je v nemščini (er hat Corona), v madžarščini pa se virus kot drugi del zloženke pogosteje uporablja: koronavírus van³. Pri novotvorjenkah se v slovenščini in nemščini pogosto posega po vezaju, četudi je pisanje brez vezaja prav tako pravilno: korona-počitnice/Coronaferien – Corona-Ferien/ koronaszünidő.

2.2 Metodologija obravnave novega besedja ob izbruhu pandemije covid-19

Ni takega področja življenja, na katerega ne bi vplival koronavirus, zato so bile tudi hitre spremembe v jeziku neizogibne. Na te posebne razmere so se hitro odzvali tudi jezikoslovci v omenjenih državah, ki odgovarjajo na številna vprašanja uporabnikov ali pa na podlagi različnih korpusov dokumentirajo novo besedje v zvezi s koronavirusom. Pri analizi koronabesedja se opiramo tudi na t. i. koronaslovarje ter spletne članke o covidu-19.⁴

³ V vsakdanji jezikovni rabi prevladujejo pridevniške tvorbe kot *covidos*, *koronavirusos*.

⁴ Pri slovenskem koronabesedju se opiramo na naslednje vire:

Fran, različica covid-19 (7.1) (spletna povezava: https://fran.si/o-portal?page=Covid_19_2020);

Fran, Slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, 2020, različica 8.0 (spletna povezava: <https://fran.si/>); Sprotni slovar slovenskega jezika (Krvina 2021, spletna povezava Sprotni slovar slovenskega jezika 2020 | ZRC SAZU (zrc-sazu.si)); Jezikovna svetovalnica (spletna povezava: <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/>); Terminološka svetovalnica (spletna povezava: <https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/svetovanje#v>). Pri nemškem koronabesedju se opiramo na naslednje vire:

Besedilni korpusi na Inštitutu za nemški jezik (IDS) v Mannheimu (<http://www.ids-mannheim.de/ldv/cosmas/corpora-ges.html>), Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. (spletna povezava: <https://www.dwds.de/themenglossar/Corona>); »Corona-Serie« pri Gesellschaft für deutsche Sprache/GfdS (spletna povezava: Sprachraum: Corona | GfdS); Neuer Wortschatz rund um Coronapandemie und Neologismen in der Coronapandemie (spletna povezava: Neuer Wortschatz rund um die Coronapandemie (owid.de)) Neologismen in der Coronapandemie IDS (ids-mannheim.de).

Pri madžarskem koronabesedju se opiramo na: Nemzeti Korpuszportál (spletna povezava: Nemzeti Korpuszportál (nytud.hu)); Ágnes Veszelszki (2020). Karanténszótár. Virális tartalom (Spletna povezava: (Karanténszótár: Virális tartalom (veszelszki.hu)); Minya Károly (2019). Új szavak III. Nyelvünk 850 új szava értelmezésekkel és példamondatokkal; Erna Uricska (2021). COVIDictionary, Words and phrases related to the global pandemic; Gergely Korba (2020). Coronavirus created more than 200 new Hungarian words (spletna povezava: Coronavirus created more than 200 new Hungarian words - Budapesti Corvinus Egyetem (uni-corvinus.hu)), Magyar-szlovén covid szótár (spletna povezava: magyar-szloven-covid-szotar.pdf - Google Drive)

V analizo je poleg relevantnega novega besedja, zbranega na omenjenih portalih, vključeno tudi besedje z družbenih omrežij, ki je bilo naključno zbrano od junija 2020 do septembra 2021. Izbrano koronabesedje obravnavamo z metodami korpusne lingvistike in ga preverjamo v spletnih člankih ter objavah na družbenih medijih s pomočjo ključnikov. Pri navajanju virov ne navajamo posebej datuma dostopa, vsi dostopi so nastali 10.10.2021, prav tako v bibliografiji ne navajamo spletnih virov za posamezne zglede, ti so navedeni v opombah pod črto.

V naslednjem poglavju bomo analizirali metaforično uokvirjanje pojma epidemije covida-19 v slovenskih, nemških in madžarskih medijskih diskurzih ter pokazali, kako lahko prav izbira določenega metaforičnega okvirja določa način našega mišljenja in delovanja.

3 Konceptualizacija koronavirusa in pandemije covida-19

Epidemija koronavirusa je v današnjem času izredno družbeno relevantna tema, ki dobro ponazarja odvisnost spoznanja in spoznavanja od jezika in tako tudi moč jezika pri konstituiranju resničnosti, saj je epidemija zelo zapleten in abstrakten pojav, o katerem naša spoznanja ne pridobimo vedno z neposrednimi izkušnjami, ampak predvsem preko komunikacije politikov, epidemiologov in poročanja medijev. Konceptualizacija covida-19 se oblikuje z metaforičnim uokvirjanjem⁵, s katerim besedje in logiko bolj znanih in konkretnih življenjskih področij prenesemo na kompleksne, abstraktne in težko dojemljive fenomene. Pri izbiri določene metafore postavimo določene aspekte situacije v ospredje, druge potisnemo v ozadje, kar odločilno vpliva na vsebino političnih in medijskih diskurzov. Metafora ima pomembno vlogo pri konceptualizaciji, oblikovanju pojmov, konstituiranju pomena in vedenja (prim. Spieß /Köpcke 2015). V koronačasu, ko je potrebno v novih, še včeraj nepredstavljenih situacijah sprejemati odločitve in ukrepati, imajo posebno vlogo kreativne metafore. Iščemo take metafore, ki bi v sebi zgostile težke družbene pojave in pomagale razumeti zapleteno krizno situacijo. Kot pravi George Lakoff (2004) imajo v kriznih, negotovih časih ustrezne metafore odločilni vpliv na potek zgodovine. V življenju posameznika je taka situacija bolezen, v življenju

⁵ Uokvirjanje/framing je opredeljeno kot proces, ki vsebuje tako vključevanje in izključevanje, kot tudi poudarjanje določenih vidikov družbene realnosti, s pomočjo katerih se dogodkom vnaprej pripisuje določen dominanten pomen. Uokvirjanje je Erving Goffman (1974, 10) definiral kot "situacije /.../ postavljene v skladu z načeli organizacije, ki vlada dogodkom – vsaj družbenim – in naši subjektivni vpletenosti v njih".

skupnosti epidemija, v zgodovini človeštva pandemija, v kateri smo posebej pripravljeni uporabljati “močne metafore”. Mnoge metafore, ki se še danes uporabljajo pri soočanju s povzročitelji bolezni, z okužbo in imunizacijo, izvirajo iz poznega 19. stoletja. Bakteriologi so že od nekdaj poimenovanje bakterij in drugih kužnih teles konceptualizirali z metaforo invazije in boja. Ta metafora je zelo aktualna tudi v sodobnem družbenem interpretacijskem vzorcu in je zaznamovala tudi znanstveno razumevanje človekove imunske obrambe.

Konceptualizacija koronavirusa in epidemije covida-19 je na splošno odvisna od zornega kota gledanja: ali smo pri soočanju s pandemijo koronavirusa aktivni ali pa smo pri tem pasivni. V situaciji, ko je pandemija aktivna, mi pa pasivni, epidemijo konceptualiziramo kot katastrofo (val) ali kot nepredvidljiv, nepričakovan pojav (črni labod). V situaciji, v kateri smo aktivni, epidemijo konceptualiziramo kot krizo in boj, ki se realizira v specifičnih instancah vojne in športa, toda jezikovne realizacije vojnih konceptualnih metafor so zdaleč najpogostejše v vseh državah, ki jih je zajela epidemija. V metaforični okvir vojne uvrščamo tudi personifikacijo epidemije in koronavirusa.

3.1 Vojne metafore

Epidemija covida-19 se v obravnavanih diskurzih manifestira v obliki vprašanj nadzora in preko strahu, brez katerega vzpostavljanje kontrole ne deluje. Takšno je vsaj razumevanje epidemije in tako je nanjo reagiralo mnogo evropskih vlad. Epidemijo covida-19 skratka razumejo skozi metaforo vojaškega spopada. Vlade skoraj vseh evropskih držav so epidemično situacijo konceptualizirale kot vojno stanje. Slovenski premier Janez Janša govori o nevarnosti, ki je hujša kot v klasični vojni⁶: »Nevarnost je hujša kot v klasični vojni, razen če je v njej uporabljeno biološko orožje«.

Madžarski predsednik govori o vojni na dveh frontah – proti migrantom in proti koronavirusu⁷: Kétfrontos háborúban vagyunk. Egyik a koronavírus, a másik pedig a migráció.

⁶ Vir: <https://www.gov.si/novice/2020-03-19-nagovor-predsednika-vlade-janeza-janse-drzavljanom-in-drzavljanom-republike-slovenije-ob-epidemiji-koronavirusa/>

⁷ Vir: <https://www.origo.hu/itthon/percrolpercre/20200313-orban-a-koronavirushelyzet-aktualis-allasarol-istajekoztat.html>

V nemškem političnem diskurzu retorika ni izpadla tako vojaška; zvezna kanclerka Angela Merkel je v svojem nagovoru opozorila na resnost položaja⁸: »Es ist ernst. Nehmen Sie es auch ernst«.

Aluzije na vojno se včasih oblikujejo tudi bolj neposredno, z vzporednicami med epidemijo in vojno: slovenski premier z aluzijo na osamosvojitveno vojno, nemška kanclerka jo je evocirala z nepozabnim stavkom, ko je drugo svetovno vojno primerjala s koronakrizo⁹:

“Seit der deutschen Einheit, nein, seit dem Zweiten Weltkrieg gab es keine Herausforderung an unser Land mehr, bei der es so sehr unser gemeinsames solidarisches Handeln ankommt.

Toda tudi v diskurzu nemških politikov in medijev se pojavljajo izrazi, ki so ubeseditve konceptualne metafore vojne: “Wir befinden uns in einem Krieg gegen eine exponentielle Ansteckungskurve”¹⁰.

Vnekaterih virih je govor o tem, da se medicinsko osebje bori na frontni črti/an der Frontlinie kämpft/az élvonalban harcol.

Pandemija covid-19 se pogosto konceptualizira z antropomorfizacijo oz. personifikacijo: pandemija lahko razsaja, preti, izbruhne/die Pandemie wütet, droht, bricht aus/a világjárvány dühöng, fenyeg, kitör, a tudi zapira tovarne/sperrt Fabriken zu/bezárja a gyárat, omejuje cestni in zračni promet/schränkt Verkehr ein/korlátozza a forgalmat, zapira državljan v njihove domove/sperrt Bürger in ihre Wohnungen/bezárja az állampolgárokat otthonukba itd.

Tudi koronavirus se v javnem diskurzu konceptualizira personificirano: virus je vsiljivec/Eindringling/behatoló. Arhaični strah se namreč hrani s fenomeni, ki so nevidni, grozljivi, difuzni in fluidni, kot je tudi koronavirus. Ta virusna metafora

⁸Vir: <https://www.ardmediathek.de/daserste/player/Y3JpZDovL2Rhc2Vyc3RILmRIL2FyZC1zb25kZXJzZW5kdW5nL2FkMG14YjA3LTkMGQrNGZjZi04MDA2LWJhOWY5ODUyODkyMA/merkels-tv-rede-zur-corona-krise-es-ist-ernst-nehmen-sie-es-auch-ernst>

⁹Vir: <https://www.bundesregierung.de/resource/blob/975232/1732182/d4af29ba76f62f61f1320c32d39a7383/fernehansprache-von-bundeskanzlerin-angela-merkel-data.pdf>

¹⁰Vir: <https://www.aargauerzeitung.ch/schweiz/epidemiologe-wir-befinden-uns-in-einem-krieg-gegen-das-coronavirus-ld.1204087>

opisuje gibanje od zunaj navznoter, kar kaže tudi pomen glagola vsiliti se/eindringen/ betörő (nezaželeno se pojaviti). Pojem tujka/vsiljivca je na področje medicine prenesel francoski filozof Jan Luc Nancy (2000) in ga povezal s fenomenom in procesom vdiranja v telo.

Virus se konceptualizira kot nevidni sovražnik¹¹: Naš »nevidni« sovražnik je virus SARS—CoV-2, znan tudi kot novi koronavirus in je enovijačni, pozitivno-smerni virus RNA iz družine Coronaviridae.

V nemščini kot neznani, skriti sovražnik¹²: Richtet sie sich aber gegen einen unbekanntes, nicht greifbaren Feind wie das Corona-Virus, versagen die üblichen Mechanismen der Angst.

V madžarščini kot nemi sovražnik¹³: A háború idején sokat szenvedett embereket most egy új, néma ellenség fenyegeti: a koronavírus.

Obvladovanje epidemije koronavirusa se konceptualizira tudi z metaforo športa, ki je podobna vojni metafori, saj prav tako predpostavlja nasprotnika in željo po zmagi, nima pa eksplicitne militantnosti. V pregledanih medijski diskurzih je primarna izvorna športna domena za ta tip konceptualizacije nogomet:

»Če je gospod minister Gantar dejal, da smo prvi polčas dobili /.../. Drugi polčas epidemije lahko hitro izgubimo.«¹⁴

»Die Erfahrungen aus der ersten Halbzeit machen mich zuversichtlich, dass wir auch die zweite Halbzeit gut regieren werden«, sagte Ministerpräsident Stephan Weil (SPD).¹⁵

Deutsch Tamás szerint a járvány elleni küzdelemben az első félidő után vezetünk.¹⁶

¹¹ Vir: <https://covid.si/o-virusu-ncov-sars-2/>

¹² Vir: <https://www.uni-kiel.de/de/coronavirus/details/news/unsichtbarer-feind#>

¹³ Vir: <https://hu.euronews.com/2020/03/27/damaszkuszt-uj-nema-ellenseg-fenyegeti-a-koronavirus>

¹⁴ Vir: <https://4d.rtvsllo.si/arhiv/seje-odbora-za-notranje-zadeve-javno-upravo-in-lokalno-samoupravo/174703746/00:35:111>

¹⁵ Vir: <https://www.ndr.de/nachrichten/niedersachsen/index.html>

¹⁶ Vir: <https://mtk.hu/hirek/deutsch-tamas-szerint-a-jarvany-elleni-kuzdelemben-az-elso-felido-utan-vezetunk>

Zakaj prevladujejo vojne metafore v obravnavanih političnih in medijskih diskurzih?

Vojna metafora je večkratno utemeljena v našem izkustvu. Temelji na splošnem vedenju in razumevanju katere koli bolezni, ki se v vsakdanjem pojmovanju konceptualizira kot vojna med sovražno vojsko, ki napada (virusi, bakterije) in vojsko, ki se brani (naša antitelesa). Zgodovinsko gledano sta bili bolezen in vojna pogosto istočasni izkušnji: vojne so namreč povzročale osiromašenje prebivalstva in lažje podleganje boleznim. Čeprav obstajajo številne, v kolektivni zavesti ukoreninjene, analogije med vojno in epidemijo, je treba vendarle poudariti, da gre za metaforo—epidemija pa ni vojna in sedanje stanje ni vojno stanje. Če pa se izključno uporablja vojna metafora, se lahko zares znajdemo v pasti “omejevanja misli”, kot pravi Orwell (1949/2017).

3.2 Metafora vala

Val je ena od zelo razširjenih metafor katastrofe za upodabljanje fenomena širjenja okužbe s koronavirusom. Politiki in epidemiologi govorijo o prvem drugem, tretjem, v trenutni epidemični situaciji, o četrtem valu. O valovih se verjetno govori zato, ker se število primerov okužbe prikazuje v krivuljah, podobnim valovom. Val pa je tudi “težka” metafora, kot pravi Fangerau¹⁷, saj s sabo prenaša predstavo o neustavljivi katastrofi, ki je ni mogoče nadzorovati. Epidemija se v javnem političnem in medicinskem diskurzu pogosto konceptualizira kot val, toda znanstveno-epidemiološka definicija “vala” v primeru infekcij dejansko ne obstaja. Po splošni definiciji pomeni val: »izbočen in vbočen del vode, vodne gladine, nastal zaradi premika vode navzgor in navzdol«, v prenesem pomenu tudi veliko množico česa, ki se pojavi naenkrat, nenadno, silovito¹⁸. Ta preneseni pomen se jezikovno realizira v metaforični rabi vala, ki je nastala po analogiji s krivuljo o poteku okuženosti.

Krivulja novih podatkov o okužbi se strmo dviguje kot val in se dojemata kot grožnja:

Krek: "Zvonijo zvonovi, v četrti val vstopamo zelo hitro."¹⁹

¹⁷ Heiner Fangerau: Corona-Virus. Kampf der Metaphern in der Pandemie - <https://science.orf.at/stories/3203217/>

¹⁸ Vir: http://bos.zrc-sazu.si/cgi_new/neva.exe?name=ssbsj&expression=val

¹⁹ Vir: <https://siol.net/novice/slovenija/krek-zvonijo-zvonovi-v-cetrti-val-vstopamo-zelo-hitro-video-559047>

RKI schlägt Alarm: "Die vierte Welle hat begonnen."²⁰

Nyakunkon a koronavírus negyedik hulláma. A delta variáns különösen veszélyes.²¹
Val lahko narašča:

Četrți val se dviga precej hitreje kot precepljenost: Epidemija narašča s podvojitvenim časom približno 13 dni, ki se bo v naslednjem obdobju predvidoma močno skrajšal, napovedujejo projekcije Inštituta Jožef Stefan.²²

Die aktuelle Corona-Welle trifft uns gerade mit voller Wucht und die Zahl der Infizierten steigt leider an vielen Orten wieder rasant an.²³

Ez a növekedés meglehetősen feltűnő, mivel a december majdnem 1,5 millió rakománnyal haladta meg a 2020 novemberi értéket... Ennek oka vélhetően a drasztikus eseményekben keresendő, amelyek Olaszországban az első koronahullám során léptek fel.²⁴

Val lahko upada, ali se strmo spušča:

Opravili so 6408 testov PCR in potrdili 1339 okužb s koronavirusom, je objavil ... zato se je porajalo plaho upanje, da četrți val upada.²⁵

Ist die vorhergesagte vierte Corona-Welle schon wieder vorbei? ... die Virusausbreitung eindämmen und so die entstehende Welle klein halten.²⁶

Járványszakértő: levonulóban a negyedik hullám, de ha a politikusok folytatják a tökéletlenkedést, az ötödik is keserves lesz.²⁷

Val lahko doseže svoj vrh:

²⁰ Vir: <https://web.de/magazine/news/coronavirus/rki-schlaegt-alarm-vierte-corona-welle-36036122>

²¹ Vir: <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20210902/nyakunkon-a-negyedik-hullam-es-rengeteg-a-vakcina-magyarorszagon-megis-van-hogy-lehetetlen-elintezni-az-oltast-498754>

²² Vir: <https://www.rtvsl.si/zdravje/cetrტი-val-in-hospitalizacije-se-dvigajo-precej-hitreje-od-precepljenosti/592954>

²³ Vir: <https://www.baden-wuerttemberg.de/de/service/aktuelle-infos-zu-corona/ich-bin-wellenbrecherin/>

²⁴ Vir: <https://www.timocom.hu/blog/a-fuvarboom-a-célegyenesben>

²⁵ Vir: <https://www.dolenjskilist.si/2021/09/29/253507/novice/dolenjska/>

²⁶ Vir: Corona: ist die 4. Welle schon vorbei? Oder kommt sie erst? (nzz.ch)

²⁷ Vir: Járványszakértő: levonulóban a negyedik hullám, de ha a politikusok folytatják a tökéletlenkedést, az ötödik is keserves lesz – Főtér (foter.ro)

Vrh tretjega vala epidemije v tednu ali dveh, potem se bo začela počasi ustavljati.²⁸

Die Ampel-Kommission geht davon aus, dass der Höhepunkt der aktuellen Corona-Welle vorläufig erreicht ist.²⁹

Rusvai Miklós a negyedik hullám csúcsát körülbelül novemberre jósolja.³⁰

Pandemije pa ne potekajo nujno v valovih. Tako je v zvezi s pojavljanjem okužb v pandemiji covid-19 v nemškem epidemičnem diskurzu govor tudi o kontinuiranem, neprekinjenem valu, o »Dauerwelle« (Klose-Kückelhaus 2020), ki ima v tem kontekstu zanimiv dodatni pomen: ne označuje načina oblikovanja pričeske oziroma kodranja suhih ali mokrih las s toploto ali s kemijskimi sredstvi, ampak naraščajoče in padajoče število okuženih: Wir müssen aufpassen, dass aus der dritten Welle keine Dauerwelle wird“, sagte er am Nachmittag nach der wöchentlichen, digitalen Ministerpräsidentenkonferenz.³¹

3.3 Metafora krize

Drugače kot v Sloveniji in na Madžarskem (ter v nekaterih drugih državah) se vojna metaforika v Nemčiji – verjetno zaradi zgodovinskih razlogov – redkeje uporablja. Tudi v času pandemije covid-19 se redko najdejo eksplicitni zgledi za vojno metaforo. Namesto nje prevladuje v političnem diskurzu metafora krize. Izraz »koronakriza« nadaljuje jezikovno tradicijo, s katero se v Nemčiji, a tudi v Sloveniji in na Madžarskem, že dolgo nazaj reagira na vsako družbeno spremembo (npr. finančna kriza, podnebna kriza). Pandemija covid-19 je nedvomno težka in nevarna situacija, v zvezi z njo se vedno znova pojavljajo tudi izrazi, ki so povezani z minulimi krizami, pogosto tudi z vojnami in oboroženimi spopadi. Da gre pri tem izrazu prav tako za metaforo, je na prvi pogled manj očitno kot pri vojni metaforiki. Toda tudi pojem krize nosi v sebi neko jezikovno logiko, ki omogoča na določen način razumeti s krizno metaforo ubesedeno situacijo. Če kaj poimenujemo kot »krizo«, si to predstavljamo kot nekaj nepredvidljivega, za kar nismo krivi.

²⁸ Vir: <https://www.rtvlo.si/zdravje/novi-koronavirus/ijs-vrh-tretjega-vala-epidemije-v-tednu-ali-dveh-potem-se-bo-zacela-pocasi-ustavljati/576176>

²⁹ Vir: <https://www.diepresse.com/5966451/ampel-kommission-hohepunkt-der-corona-welle-vorlaufig-erreicht>

³⁰ Vir: <https://www.napi.hu/magyar-gazdasag/koronavirus-rusvai-negyedik-hullam-csucs.735235.html>

³¹ Vir: <https://www.bild.de/politik/inland/politik-inland/soeder-zu-corona-lage-aus-dritter-welle-darf-keine-dauerwelle-werden-75783054.bild.htm>

V krizo smo lahko pahnjeni:

Pandemija nas je presenetila, porušila naše načrte in nas pahnila v globalno, epohalno krizo brez primere.³²

Corona hat die Welt in eine Bildungskrise gestürzt.³³

Oroszországot kevésbé mély gazdasági válságba taszította a koronavírus-járvány, mint sok nyugati államot.³⁴

Seveda se kriza lahko zastruje:

A ker se zdravstvena koronakriza zastruje in vse več ljudi konča na intenzivni negi, se utegne kdo spomniti, da bi lahko te kletne aparate reaktivirali za nujno pomoč³⁵. Niedersachsens Coronakrise hat sich zugespitzt.³⁶

Ezt az a megszorító folyamat indokolja, amelyet sok vállalat követ a Corona-válság miatt az elkövetkezendő hónapokban.³⁷

Z ustreznimi odločitvami jo lahko premagamo:

Zato potem, ko bomo skupaj premagali to korona krizo, potrebujemo resne spremembe.³⁸

³² Vir: <https://www.druzina.si/clanek/nuncij-clanom-diplomatskega-zbora>

³³ Vir: <https://bonnsustainabilityportal.de/en/2021/09/giz-bildung-muss-weitergehen-corona-hat-die-welt-in-eine-bildungskrise-gesturzt-ist-digitalisierung-die-rettung/>

³⁴ Vir: <https://hu.euronews.com/2021/04/02/3-szazalekot-esett-az-orosz-gdp-tavaly>

³⁵ Vir: <https://www.dnevnik.si/1042938950>

³⁶ Vir: <https://www.braunschweiger-zeitung.de/niedersachsen/article233817323/Niedersachsen-Corona-kein-Lockdown-2G-Regel-ausgeweitet.html>

³⁷ Vir: <https://www.dremo.com/hu/hirek-ujdonsagok/reszlet/nincs-allasa-a-koronavirus-miatt-veluenk-maskeppen-lesz/>

³⁸ Vir: <https://moja-dolenjska.si/romana-tome-praznik-dela-v-korona-casih-cas-za-opuscanje-starih-miselnih-vzorcev/>

Das Bundeskabinett hat heute den Jahreswirtschaftsbericht 2021 mit dem Titel „Corona-Krise überwinden, wirtschaftliche Erholung unterstützen ...“³⁹
És úgy tűnik, Kína lesz az első, aki kilábal a válságból.⁴⁰

Kriza se povezuje tudi z optimističnimi pričakovanji in se metaforizira kot priložnost:

Korona kriza je priložnost! Naše preteklo delo se kaže v današnjih rezultatih, to, kar počnemo danes, pa bo vplivalo na našo prihodnost.⁴¹

Corona-Krise als Chance für Unternehmen nutzen⁴²

Wolfgang Schäuble, a Bundestag elnöke: A koronakrízis egy nagy esély Európa számára.⁴³

3.4 Metafora črnega laboda

Pojavitev koronavirusa (31. decembra 2019 v Wuhanu) in epidemije covid-19 kot dogodka, ki je popolnoma presenetil svet, bi lahko označili kot značilen primer "črnega laboda". Z izrazom črni labod je Nassim Nicholas Taleb (2007) označil dogodek, za katerega je značilno troje: je redek, malo verjeten, ima velike posledice za ves sistem in je restrospektivno predvidljiv – po dogodku iščemo razlage za njegov obstoj, da bi ga naredili razumnega in predvidljivega. Teorija črnega laboda temelji na dejstvu, da je dolgo veljalo prepričanje, da obstajajo le beli labodi, šele po odkritju Avstralije je prišlo do spoznanja, da obstajajo tudi črni. Avtorjeva osnovna teza je, da so dogodki, ki opredeljujejo svetovne trende, nepredvidljivi in da na naše dožemanje izjemnih situacij močno vplivajo prav težko predvidljivi dogodki. V današnjem svetu se človeška misel bolj osredotoča na ponavljajoče se in poznano, eskremne dogodke pa razlaga kot izjeme. Toda Taleb meni, da so prav takšni izjemni dogodki ključni pri ustvarjanju prihodnosti, oziroma da bo prihodnost vse bolj nepredvidljiva. Dogodek oziroma teorija črnega laboda je potemtakem opisan

³⁹ Vir: <https://www.bmwi.de/Redaktion/DE/Pressemitteilungen/2021/01/20210127-bundeskabinett-beschliesst-jahreswirtschaftsbericht-corona-krise-ueberwinden-wirtschaftliche-erholung-unterstuetzen-strukturen-staerken.html>

⁴⁰ Vir: https://reaktor.hu/2020/11/12/kina_lesz_a_koronakrizis_gyoztese

⁴¹ Vir: <https://nanaja.si/2020/03/25/kaj-bo-z-vasim-poslom-po-korona-krizi/>

⁴² Vir: <https://www.uni.li/de/neuigkeiten/corona-krise-als-chance-fuer-unternehmen>

⁴³ Vir: <https://forum.index.hu/Article/showArticle?t=9241087>

kot popolno presenečenje, morda "nepričakovana posledica" nečesa z velikim vplivom in ki, gledano nazaj, ne bil smel biti nepričakovan. Koronavirus ustreza temu opisu.

V koronačasu se teorija črnega laboda uporablja kot metafora, s katero se konceptualizira pandemija covid-19 kot pojav, ki ga ni bilo mogoče predvideti. V slovenščini bi tak dogodek lahko izrazili tudi s frazemom kot strela z jasnega, v nemščini *Blitz aus heiterem Himmel*, v madžarščini *derül égből villámcsapás*. V medijskem diskurzu se v vseh treh jezikih pojavljajo metafore črnega laboda, v nekaterih primerih se izpostavlja samo določena značilnost metaforičnega okvirja črni labod, in sicer nepredviljivost:

Evropska komisija (EK) je 13. marca 2020 objavila »Sporočilo o usklajenih ekonomskih odzivih na izbruh COVID-19«, v katerem sporoča, da izbruh epidemije COVID-19 predstavlja izjemen in nepredvidljiv dogodek, ki ima razsežen vpliv na gospodarstvo, in kot takšen pomeni izjemen dogodek v smislu zgoraj omenjene izjeme v PDEU.⁴⁴

Solange ein unvorhersehbares Ereignis vorliegt, welches nicht abwendbar war, lässt sich sicherlich auch die aktuelle Corona Epidemie unter den Fall der Höheren Gewalt subsumieren.⁴⁵

Adódik a kérdés, hogy várható és előre jelezhető volt-e egy hasonló világvilágjárvány és annak gyors szétterülése a globalizált világunkban, vagy teljességgel váratlan eseménynek, úgynevezett fekete hattyúnak tekinthetjük?⁴⁶

V drugih primerih pa se izrazno uresničuje celotni metaforični okvir (redek, nepredvidljiv):

Nekateri strokovnjaki pa aktualno krizo primerjajo s teorijo črnega laboda.⁴⁷

⁴⁴ Vir: <https://selih.si/covid-19/kaksne-so-meje-drzavnih-pomoci-v-casu-pandemije-covid-19/>

⁴⁵ Vir: <https://www.stuttgart.ihk24.de/coronavirus-informationen-unternehmen/vertragsrechtliche-fragen-in-zeiten-des-coronavirus-4747560>

⁴⁶ Vir: <https://www.ludovika.hu/blogok/frontierblog/2020/04/08/fekete-hattyu-avagy-az-ordog-muve-a-vilagjarvany/>

⁴⁷ Vir: <https://nova24tv.si/slovenija/gospodarstvo/po-zdravstveni-krizi-grozi-se-hujsa-gospodarska-kriza-tudi-strokovnjaki-le-ugibajo-kako-dolgo-bo-trajala/>

"Covid-19 ist wie ein schwarzer Schwan: Wir konnten uns nicht direkt darauf vorbereiten", so Daimler-Chef Ola Källenius vor wenigen Tagen in einer Videoansprache an seine 300.000 Mitarbeiter rund um den Globus.⁴⁸

Koronavírus járvány: a legújabb "fekete hattyú".⁴⁹

4 Kako koronavirus spreminja jezik

Koronavirus se je bliskovito razširil po svetu, tudi v Sloveniji, Nemčiji in na Madžarskem. V zvezi z novo boleznijo Covid-19 vstopajo v vsakdanji jezik številne nove besede in izrazi. V sledečem poglavju bomo predstavili besedje, ki se v koronačasu uporablja ali na novo nastaja v slovenščini, nemščini in madžarščini. V analizi bomo preverili, kako se koronabesedje v posameznih jezikih razlikuje in kaj ima skupnega.

Jezik se nenehno spreminja. In če se spremeni zunajjezikovna realnost, se spremeni tudi jezik. To velja tudi za koronačas. Tako se pred nami odvija še ena okužba s koronavirusom, "okužba" oziroma spreminjanje jezika (prim. Russel, 2020). Spremenjena zunajjezikovna realnost vpliva tudi na spremembe v jeziku, zlasti na leksikalni ravni. Z novimi pojavnostmi se pojavi potreba po novem poimenovanju: na ravni komunikacije političnih odločevalcev z državljani, na ravni zdravstvenih priporočil medicinske stroke, na ravni javnega obveščanja s strani medijev, a tudi zaradi potrebe državljanov, ki svoje stiske in negotovosti, ki jih povzročajo najrazličnejši ukrepi v trenutnih razmerah, izražajo s številnimi okazionalizmi na družbenih medijih. O hitri prilagoditvi na spremembe v jeziku priča besedje na podstrani Fran različica covid-19 (7.1) na spletnem portalu Fran.si., Neuer Wortschatz rund um die Coronapandemie na spletnem portalu Neologismenwörterbuch⁵⁰, in spletni portal Karanténszótár.⁵¹

Nova zunajjezikovna realnost je vplivala na pojavitev množice novih besed in novih pomenov že obstoječih besed ali pa se je povečala pogostnost rabe nekaterih, do sedaj, izjemno redkih besed.

⁴⁸ Vir: <https://www.risknet.de/themen/risknews/schwarzer-schwan-als-faule-ausrede/>

⁴⁹ Vir: <https://www.penzcentrum.hu/egeszseg/20200917/a-koronakrizis-ujabb-csapasa-a-magyar-vallalkozasokranem-is-a-virus-a-lenyeg-1102690>

⁵⁰ Neologismenwörterbuch : Neuer Wortschatz rund um die Coronapandemie (owid.de)

⁵¹ Karanténszótár · Veszelszki Ágnes · Könyv · Moly

Ločimo več sklopov koronabesedja:

- (a) Novotvorjenke: neologizmi: socialna distanca/soziale Distanz/szociális disztancia, koronakriza/Coronakrise/koronakrízis, koronapaket/Coronapaket/koronacsomag, covid ambulanta/Covid-Ambulanz/covid ambulancia ipd. in okazionalizmi koronafrizura/Corona-Frisur/koronafrizura
- (b) Številni termini iz medicinske, epidemiološke stroke so prodrli v splošni jezik: covid19, koronavirus/Coronavirus/koronavírus, epidemija/Epidemie/epidémia, asimptomatski/ asymptotisch/ aszimptomatikus, triaža/Triage/triáz, epidemična krivulja/epidemische.Kurve/járványgörbe, čredna.immunost/Herdenimmunität/nyájimmunitás ipd.
- (c) Nekatere besede so bile za široko javnost že prej nenavadne, v koronačasu pa se je pogostost njihove rabe zelo povečala (dobile pa so tudi nekoliko drugačen, z epidemiološko situacijo povezan, pomen): sploščiti krivuljo/Abflachen der Kurve/agörbe ellapítása, karantena/Quarantäne/karantén, maska/Mundsc hutzmaske/maszk, prekuženost/Durchinfizierung/átfertőzöttség, pouk na daljavo/Homeschooling/távoktatás ipd.
- (d) Nekatere besede so dobile nov pomen, npr. korona mehurček.
- (e) Prevzete besede iz drugih jezikov, pretežno iz angleščine (lockdown, social distancing).

4.1 Novotvorjenke: neologizmi in okazionalizmi

S stališča potrebnosti (prim. Muhvić-Dimanovski 2005, 6-7) delimo novotvorjenke na poimenovalno potrebne, neologizme, se pravi na izraze za poimenovanje nove predmetnosti in pojavnosti, ki so nastali v komunikaciji odločevalcev, zdravstvenih delavcev in medijev javnega obveščanja z državljanji, ter na stilistične, priložnostnice/okazionalizme, ustvarjene na družbenih medijih za enkratno rabo, za določene priložnosti.

Zaradi epidemije se vedno znova soočamo z novimi situacijami, tudi s takimi, za katere nimamo svojih besed. Zato ustvarjamo nove ali preoblikujemo stare z

dodajanjem besed, povezanih z epidemijo. V vseh treh jezikih je najbolj produktivni besedotvorni postopek za tvorjenje neologizmov zlaganje, redkejši so postopki izpeljevanja in sklapljanja. Med neologizmi v povezavi s koronavirusom je največ zloženk s sestavino korona, covid, karantena, ki so postale predpanske besede ali prefiksoidi.

Ekspresivni okazionalizmi ali priložnostnice se pogosto tvorijo s kombinacijo zaznamovanih besedotvornih sredstev in postopkov: s spojitvijo in krnitvijo sestavin, npr. covidiot ← cov(id) + (id)iot ali s sklapljanjem krnov, npr. plandemija ← plan(ska) (pan)demija.

Neologizmi s prefiksoidno sestavino korona-/Corona-/korona-:

koronaepidemija/-pandemija/Coronaepidemie/-pandemie/koronaepidémia-pandémia,

koronabolnišnica/Coronakrankenhaus/koronakórház,

koronakriza/Coronakrise/koronakrízis, koronapaket/Coronapaket/koronacsomag itd.

Neologizmi s prefiksoidno sestavino karantena/Quarantäne-/karantén- (v slovenščini besedna zveza):

karantenska bolnišnica/Quarantäne-Krankenhaus/karanténkórház,

karantenska pravila/Quarantänregeln/karanténszabályok ipd.

Neologizmi s prefiksoidno sestavino covid, kovid/Covid-/covid- (kratica covid brez številke se uporablja v zvezi z drugimi besedami, kot njihovo dopolnilo):

covid cepljenje/Covid-Impfung/covidoltás, /Covid-Ambulanz/covid ambulancia, covidni ali kovidni bolnik/Covid-Patient/covid beteg, Covid potrdilo/Covid-Zertifikat/Covid-igazolvány.

V skupino neologizmov prištevamo tudi neinicialne kratice, okrnjenke. Za koronavirusno bolezen se kot sopomenki pojavljata tudi prevzeti kratice SARS-CoV-

2 in COVID-19 ali covid-19, za potrdilo o prebolewnosti, cepljenju in testiranju pa domača kratica PCT, ali 3G-Regel v nemščini (geimpft, genesen, getestet), v madžarščini ÁOT (átvészelt, oltott, tesztelt). V nemščini se uporablja tudi kratica AHA (Abstand, Hygiene, Alltagsmaske).

4.1.1 Priložnostne tvorjenke/okazionalizmi

Za priložnostnice ali okazionalizme je tipično, da so tvorjene in omejene na večinoma enkratno rabo v določenem govornem in besedilnem položaju. Njihov namen je vzbujati pozitivno ali negativno konotacijo, zato imajo visoko ekspresivno vrednost. Epidemiološke razmere med ljudi prinašajo številne duševne, socialne in ekonomske stiske, ki se potencialno lahko odražajo ali sprožajo z verbalno komunikacijo. Zato ni presenetljivo, da se to izraža tudi v leksiki na številnih družbenih omrežjih.

Pojavitev številnih pravil in prepovedi je močno vplivala na posameznikova opravila in dejavnosti, ki so povezane s prostim časom, z delom in izobraževanjem in se kažejo v okazionalizmih ali priložnostnicah, enkratnih besedah, narejenih samo za določeno priložnost: s pozitivno konotacijo: koronašport/Coronasport/koronasport, koronakonzert/Coronakonzert /koronakonzert, negativna čustva pa izražajo: koronakriminal/Coronakriminalität/ koronabűnözés, koronastrah/CoronaAngst/koronafélelem.

Na družbenih omrežjih so se pojavile številne igre z besedami in šaljive priložnostnice: koronabedak, covidiot, kovidiot/Covidiot/covidióta, covidinka⁵² (kdor se ob epidemiji bolezni, ki jo povzroča koronavirus SARS-CoV-2, vede neodgovorno, nespametno, zlasti z nespoštovanjem ukrepov); koronafrizura/Coronafrisur/koronafrizura (pričeska nastala zaradi omejenega obiskovanja frizerja); koronautrujenost/coronaműde/covidfáradság (od koronskih omejitev utrujeno, naveličano stanje); hrčkanje/Hamsterkauf/hörcsögölés (panično kopičenje živil in artiklov, ki niso nujno potrebni); maskne/Maskne/maszkpattanás (mozolji, ki se pojavijo zaradi nošenja mask); Quarantini/karantini (iz karantene in pijače martini, ki se pije med karanteno, v madžarščini tudi v karanteni spočet otrok).

⁵² V začetku epidemije so z besedo covidióta poimenovali osebe, ki so se lotile paničnega nakupovanja in kopičile zaloge moke, kvasa in WC papirja. Ko se je epidemično stanje poslabšalo, so z besedo covidióta označevali tiste, ki ne upoštevajo protikoronskih ukrepov. Sinonim za covidióta je covidinka, ki se šaljivo nanaša na ime madžarske vinske trte kövidinka, Steinschiller, dinka mala).

Leto 2021 nas je naučilo tudi to, da pojav nekega virusa sproži tudi pojavitev zanikovalcev virusa in tistih, ki nasprotujejo cepljenju proti virusu. Številni neologizmi v zvezi s korono so emocionalni in nazorni, negativno vrednoteni, npr.: nagobčnik/CoronaMaulkorb/ koronaszájkosár (šaljiv, zaničljiv izraz za zaščitno masko); komolčkanje/Ellenbogengruß/könyöküdvözlés (pozdrav z dotikom komolcev, brez tesnega telesnega stika); plandemija/Plandemie/plandémia (po teoriji zarot od politikov načrtovana pandemija, izmišljotina–planski + pandemija); infodemija/Infodemie/infodémia (širjenje dezinformacij in teorij zarote – iz informacijski + pandemija).

Dileme glede nošenja zaščitnih mask ali glede cepljenja proti koroni so prinesle nove sestavljenke oziroma zloženke: anti-maskar/Anti-Masker, Maskenverweiger/maszkellenes (oseba, ki nasprotuje nošenju mask); anticepilec, proticepilec, antivakser/Anti-Vaxxer, Impfgegner/oltásellenes, anti-vaxxer (kdor iz različnih razlogov odklanja cepljenje)

Novi koronajezik, zlasti novotvorjenke in njene humorne dimenzije, priložnostnice, nazorno kažejo na kreativni potencial človeškega jezika tudi v tem nenavadnem koronačasu.

4.2 Novoopomenjene koronabesede

Med novoopomenjene besede prištevamo besede korona, mehurček in populacija. V koronačasu so dobile negativen ali dehumaniziran pomen. Vlade, epidemiologi in posredno tudi mediji morajo biti v komunikaciji o epidemičnih razmerah pozorni na izbiro ustreznih besed, da ne bi v državljanih poglobljali občutka strahu in negotovosti ter z uporabo demuhanizirajočih besed omalovaževali njihovo človeško dostojanstvo. V javnem diskurzu se namreč pojavljajo besede, ki razčlovečujejo/dehumanizirajo človeške vrednote in dostojanstvo, npr. mehurček, populacija, čredna imunost.

KORONA/CORONA/KORONA

Prvotni pomen besede korona je: astron. plast Sončeve atmosfere, ki prehaja v medplanetarni prostor: kromosfera in korona (SSKJ 2)⁵³. Beseda korona je bila do

⁵³ Vir: <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/4487871/korona?View=1&Query=atmosfere&All=atmosfere>

zdaj dokaj pozitivno zasedena, če pomislimo na Sončevo krono, na zmagovalni venec ali na avreolo duhovnih likov. V prenesenem pomenu pa je dobila negativno konotacijo. V Sprotnem slovarju slovenskega jezika (Krvina, 2014) jo najdemo zabeleženo že v aktualni pomenski rabi: pogovorno korona, koronavirus, zlasti zelo nalezljiv SARS-CoV-2, ali bolezen, ki jo ta virus povzroča. Ker se beseda korona neprenehoma omenja v povezavi z nespodbudnimi pojavi, kot so bolezen, strah, nevarnost, smrt, se je še nje prijelo nekaj slabega pomena, npr. ogrožen s korono(virusom)/gefährdet durch Corona(virus)/ koronavírus által veszélyeztetett, ima korono/hat Corona/koronája van, ki ga je privzela iz svoje povezave z nevarnim virusom. Beseda korona je pogosta tudi v slovenskih in nemških besednih zvezah, v katerih največkrat pomeni ime bolezni covid-19: pandemija korone/Corona-Pandemie, v madžarščini je običajnejša raba zloženke koronavirus in podomačene oblike za pandemijo/világjárvány: koronavírus-világjárvány.

MEHURČEK/BLASE/BUBORÉK

V razmerah povečanega števila okužb in tudi smrti zaradi covida-19 se države odločajo za različne ukrepe, med nje sodi tudi t. i. socialni mehurček (ang. social bubble). Beseda mehurček v biologiji označuje s plinom ali tekočino napolnjeno majhno okroglo tvorbo s tankimi stenami⁵⁴, v koronačasu pa je dobil dodaten pomen: mehurček je postal izraz za zaključeno skupino ljudi, ki se strinjajo, da bodo spoštovali določena pravila obnašanja in gibanja v času epidemije covida-19 ter se družili le med sabo. V slovenščini se namesto izraza social bubble uporablja podomačena ustreznica socialni ali družabni mehurček, v nemščini soziale Blase, v madžarščini (kapcsolati) buborék. Torej tudi gre za razčlovečenje skupine ljudi, ki jih ne moremo enačiti z značilnostmi mehurčka, ki se lahko predre, počí, namen tega ukrepa je namreč prav nasproten.

POPULACIJA

Dehumanizirajoč vtis vzbuja tudi beseda populacija, ki v biologiji pomeni skupino osebkov, ki zasedajo nek prostor v nekem času, a se pogosto uporablja tudi v ožjem pomenu za skupino ljudi s skupnimi značilnostmi, ki živijo v nekem času na nekem prostoru, največkrat znotraj političnih meja.⁵⁵

⁵⁴ Vir: <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=mehur>

⁵⁵ Vir: <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=populacija>

ČREDNA IMUNOST

Del novega besedja predstavlja tudi izraz čredna imunost Herdenimmunität/nyájimmunitás, ki pomeni posredno zaščito pred nalezljivimi boleznimi in nastane, kadar je velik delež prebivalstva imun proti okužbi, bodisi zaradi že prebolele okužbe ali pa zaradi cepljenja, s tem pa so pred okužbo zaščiteni tudi neimuni posamezniki.⁵⁶ Izraz “čredna” ima namreč konotacijo razčlovečenja, primernejši izraz je kolektivna imunost/kollektive Immunität/kollektív immunitás.

4.3 Anglicizmi

Z novimi pojavnostmi se pojavi tudi potreba po novem poimenovanju. Ker so nove pojavnosti, ko pridejo do nas, največkrat že poimenovane v globalni angleščini, se pri iskanju izraza v obravnavanih jezikih opirajo na angleški izraz, ki ga preprosto prevzamejo ali ga tako ali drugače podomačijo ali prevedejo. Jezikoslovci opozarjajo na neustrezno ali nenatančno rabo nekaterih pojmov in besed v koronačasu. Oglejmo si nekatere prevzete besede iz angleščine, povezane z ukrepi za zavezitev širjenja epidemije covid-19.

SOCIAL DISTANCING

Že prve dni še vedno trajajoče pandemije se je pojavila besedna zveza “socialna distanca”, ki naj bi državljane rešila pred najhujšim. Besedno zvezo so poskušali jezikoslovci spremeniti, češ da direkten prenos iz angleščine ni ustrezen, a je sodeč po pogostosti pojavljanja še vedno prevladujoče poimenovanje. Socialno distanco so kot termin odsvetovali na spletni strani Terminologišče, kjer so predlagali poimenovanje “omejevanje socialnih stikov”. Proti terminu socialna distanca so se izrekli tudi različni razpravljalci iz obravnavanih držav in izpostavili, da direkten prepis angleškega izraza v tem primeru ni primeren, ker angleški izraz “social distancing” ni primerljiv s slovenskim, nemškim in madžarskim izrazom socialen/sozial/ szociális. Angleški izraz ima širši pomen, poleg pomena “socialen”, torej pomena, ki je vezan predvsem na gmotni položaj, socialno pomoč ipd., tudi pomen, ki je vezan na družabnost oziroma družabno življenje, torej v danem primeru

⁵⁶ Vir: https://sl.wikipedia.org/wiki/Čredna_imunost

gre za delno lažna prijatelja. Slovenski razpravljalci so predlagali tri možna alternativna poimenovanja: fizična razdalja, telesna razdalja in varna/varnostna razdalja.⁵⁷ NIJZ in politiki še danes pogosto uporabljajo izraz socialna distanca, včasih tudi fizična distanca in varna razdalja, redkeje pa omejevanje socialnih stikov. Tudi nemškimi jezikoslovcem (Stefanowitsch 2020, Klosa-Kückelhaus 2020) se zdi, da je namesto socialne distance ustreznejše uporabljati »physische« (fizično), »körperliche« (telesno) Distanz, vendar se v medijskem diskurzu zelo pogosto pojavlja tudi »soziale Distanz«. Prav tako tudi madžarski jezikoslovci⁵⁸ opozarjajo na neustreznost izraza szociális disztancia in predlagajo podomačen izraz: »közösségi« ali »társasági távolságtartás« (skupnostno ali družabno držanje razdalje), v nekaterih virih pa se pojavlja tudi družbena razdalja, kot dobesedni prevod angleškega izraza social distancing.

LOCKDOWN

Beseda lockdown (zaprtje, zapiranje/Sperre/lezárás, kijárási tilalom) je v vseh treh jezikih neposredno prevzeta iz angleščine, a se v javnem diskurzu pojavljajo tudi podomačene ustreznice. V slovenščini se je namesto izraza lockdown uveljavilo domače poimenovanje: omejitev/omejevanje/prepoved gibanja, tudi policijska ura. V nemščini se najpogosteje pojavlja izraz Ausgangssperre, a tudi Ausgehsperrre, Ausgehverbot, v madžarsščini prevladuje izraz kijárási tilalom, lezárás. V to pomensko polje spadata tudi karantena⁵⁹/Quarantäne/karantén in izolacija⁶⁰/Isolation/izoláció. Gre za besede, ki v vsakdanji jezikovni rabi zelo malo pomenijo, z vsebino jih napolnjujejo vladni ukrepi, v vsakdanjem uporabniku pa priključijo isto podobo: zaprtje ali prepoved zapuščanja doma. Take besede nekako implicirajo, da smo jezikovno že razglasili izredno stanje, kajti način, na katerega govorimo o stvareh, vedno vpliva tudi na način, kako o njih razmišljamo. Iz skrajnega, redkega ravnanja je karantena 2020 postala del vsakdanjika; ni samo eno najpomembnejših sredstev za zajezitev širjenja epidemije, ampak tudi zagrenitve vsakdana. V slovenščini se poleg tujk karantena in izolacija uporabljajo še besede osamitev,

⁵⁷ Vir: <https://www.primorske.si/plus/7-val/socialna-distanca-ali-varna-razdalja-ne-eno-ne-dru>

⁵⁸ Vir: <https://qubit.hu/2020/03/26/magyar-kutatok-figyelmeztetnek-vigyazzunk-nehogy-a-tavolsagartas-elszigetelodeshez-vezessen>

⁵⁹ Karantena, prevzeto iz frc. Quarantine (od koder je tudi nem. Quarantäne), kar je izpeljano iz frc. Quarante 'štirideset' (prim. Snoj 1997, 218). Ladje s pomorščaki, za katere so sumili, da utegnejo prinašati nalezljive bolezni, so namreč zadrževali v izolaciji štirideset dni.

⁶⁰ Izolacija, prevzeto prek nem. isolieren in frc. isoler iz it. isolare 'osamiti, izolirati', kar je izpeljano iz it. Isola 'otok' (prim. (Snoj 1997, 191).

osama, samoosamitev, v nemščini Absonderung, Abtrennung, v madžarščini elkülönülés, elszigetelődés. Ni naključno, da je tudi v jeziku ta beseda dobila prefiksoidni status v zloženkah, zlasti v nemščini in madžarščini, Quarantäne-Müdigkeit, karanténfáradtság, v slovenščini se pojavlja v besednih zvezah, kot npr. karantenska utrujenost, ali v vseh treh jezikih kot besedna zveza, npr. rahljanje ukrepov stroge karantene/Lockerung der strengen Quarantänemaßnahmen/szigorú karanténintézkedések lazítása

5 Namesto zaključka: Ali novorek spreminja način, na katerega vidimo in razumevamo svet?

Tako opazna in obsežna sprememba jezika v kombinaciji z zelo restriktivnimi ukrepi za preprečevanje epidemije, z omejevanji elementarnih osebnih svoboščin, tudi svobode gibanja, nas spominja na Orwellov novorek⁶¹, s katerim se je v njegovem kulturnem romanu 1984 poskušalo s kontrolo jezika kontrolirati proces mišljenja ali kot pravi Orwell (1949/2017), da bi se z omejevanjem jezika omejevala misel: "Kdor nadzoruje preteklost, nadzoruje prihodnost: kdor nadzoruje sedanost, nadzoruje preteklost." Če bi se v jeziku nahajale samo besede, ki ustrezajo svetovnemu nazoru in ideologiji tvorcev tega jezika, bi bila katera koli misel, ki bi odstopala od tega svetovnega nazora, tako rekoč nepredstavljava oziroma nesmiselna. Raba takega orwellovskega jezika, novoreka, ima svojo trdno oporo v Sapir-Whorfovi hipotezi o jezikovni determiniranosti in jezikovni relativnosti, ki je v določeni obliki prisotna tudi v kognitivni teoriji metafore; ta namreč tako moč jezika pojasnjuje z dejstvom, da določene jezikovne entitete aktivirajo določene semantične okvirje: če smo venomer izpostavljeni vojaški, katastrofični retoriki, bo naše mišljenje determinirano in oblikovano z okvirji, metaforami, ki jih taka retorika aktivira. Mnogi izrazi v zvezi s koronavirusom tako netijo dodatne strahove, izbira diskriminatornih, dehumaniziranih besed in izrazov vpliva na to, da situacijo še bolj dramatično dojemamo. Strahove pa pogloblja tudi infodemija, namerno širjenje lažnih novic in teorij zarote.

Vendar so miselne spone nekaj, kar si nadevamo čisto sami, ko poskušamo dogodke razumeti tako, da jih gradimo na narativih, metaforah nekdanjih izkušenj: na metafori

⁶¹ Novorek: način izražanja, s katerim se uvajajo nove besede, zveze za že znane pomene, ki navadno omogoča prikrivanje namere govorečega; vir: [Fran/SNB](#)

vojne, naravne katastrofe, nepredvidljivega črnega laboda. Toda kako je mogoče tako svetovno krizno situacijo bolj ustrezno opisati? Da bi našli ustrežnejšo metaforo, potrebujemo take narative, ki bi po našem današnjem vedenju dale korekten, koherenten mentalni model temu novemu, neznanemu pojavu, s katerim se soočamo. Če bomo menjali metaforo, skozi katero razumemo pandemijo, bomo lažje predručali svoj odziv na to krizo. Alternative obstajajo; Nassim Nicholas Taleb je denimo predlagal metaforo testa oziroma izpita, preizkušnje. V prid metafore preizkusa govori marsikaj, nenazadnje tudi dejstvo, da nimamo vsi veliko osebnih izkušenj z vojno, zato pa smo vsi doživeli številna testiranja. In še tole poudarja metafora preizkušnje: covid-19 je težek izpit, s katerim se kot družba srečujemo, a nikakor ne bo zadnji. Toda tudi tu je izpit boljša prisposodba kot bitka: na izpit se lahko bolje pripravimo, včasih ga lahko tudi ponavljamo. Če bomo v obvladovanju epidemije videli izpitno nalogo, ne pa vojnega cilja, bomo to preizkušnjo morda bolje prestali. V tej krizi bomo morda prišli do trenutka, ko bomo dogodke lahko umestili v novo perspektivo, ko bomo lahko v novih metaforah bolje zagrabili bistvo vsega, kar se dogaja okrog nas. Človek razpolaga s to sposobnostjo, pravi Tobias Rees (2020) v svojem eseju, v katerem opozarja na to, da virus na tem planetu ni nikakršen zunanji vsiljivec, ki ga lahko uničimo, ampak regulator v človeku in v drugih ekosistemih našega naravnega okolja. Po Tobiasu Reesu nas epidemija in virus učita, da smo tudi mi ekosistemi iz številnih vrst virusov, bakterij, parazitov, smo vrvenje jezer, sestavljenih iz številnih bitij v neskončnem prepletu jezer narave (ponds among ponds – ribniki med ribniki). Ta metafora je seveda povsem drugačna od metafore vojne. Mnogo bolj apelira na oblikovanje narativa kohabitacije, kooperacije. Razvoj življenja na tej zemlji namreč ni rezultat boja in tekmovanja, ampak uspešne kolaboracije, uspešne simbioze. Zato pandemija ne sme biti slutnja apokalipse, ampak svarilo, sporočilo, da moramo živeti drugače, če hočemo kot človeška rasa, kot individuum in kot skupnost obstati.

Jezik in pojmi imajo v koronakrizi izjemen vpliv. To je čas, ko ljudje iščejo orientacijo in podporo pri politikih in znanstvenikih. Čas, v katerem zato lahko šteje vsaka posamezna beseda. Med pandemijo hoče vlada prebivalstvo pripraviti do tega, da se odgovorno obnaša. Ena od poti so predpisi in zakoni, ki pogosto sprožajo odpor proti omejitvam; bolje bi bilo ljudi prepričevati, kar pa temelji na argumentih in zahteva več mentalnega napora. Kar državljani vladam in zdravstvenim strokovnjakom pogosto zamerijo, je nedoslednost v komuniciranju. Zato morajo biti sporočila politike razumljiva, enoumna in usmerjena v dejanja. Jasnost, transparentnost in predvsem logika so nujni elementi normalne, urejene in tudi

pomirjujoče komunikacijske strategije. S strani epidemiologov je potrebno dodatno pojasnjevanje medicinskih terminov, npr. namesto izraza reprodukcijsko število/ Reproduktionszahl/reprodukciós szám bi lahko preprosto rekli: število, ki pove, koliko ljudi okuži okužena oseba v času svoje kužnosti, ali namesto asimptomatičen bi strokovnjaki v javnosti lahko rekli brez simptomov/znakov. Pravilno uporabljen jezik lahko pomaga, da lažje pridemo skozi pandemijo korone.

Literatura in viri

- Dorsten, Christian 2020. "Wir haben eine Naturkatastrophe, die in Zeitlupe abläuft". Dostopno na: <https://www.tagesspiegel.de/wissen/virologe-christian-drosten-zum-coronavirus-wir-haben-eine-naturkatastrophe-die-in-zeitlupe-ablaeuft/25633420.html>.
- Fangerau, Heiner 2020. Kampf der Metapher in der Pandemie. Dostopno na: Coronavirus: Kampf der Metapher in der Pandemie- science.ORF.at
- Fruzsina, Albert, Dávid, Beáta, Huszti, Éva 2020. Magyar kutatók figyelmeztetnek: vigyázzunk, nehogy a távolságtartás elszigetelődéshez vezessen! V: Qubit, 26.3.2021. Dostopno na: <https://qubit.hu/2020/03/26/magyar-kutatok-figyelmeztetnek-vigyazzunk-nehogy-a-tavolsagtartas-elszigetelodeshez-vezessen>
- Goffman, Erving 1974. Frame Analysis. An Essay on the organization of experience. Harvard: University Press.
- Klosa-Kückelhaus, Annette 2020a. (Sozial) Distancing, (Sociale) Distanz oder (Soziale) Distanzierung? V: Sprache in der Coronakrise. Mannheim: Leibniz-Institut für Deutsche Sprache (IDS). Dostopno na: https://www.ids-mannheim.de/fileadmin/aktuell/Coronakrise/Klosa_distanzierung.pdf
- Klosa-Kückelhaus, Annette 2020b. Von Dauerwellen und anderen Wellen in Coronazeiten. V: Sprache in der Coronakrise. Mannheim: Leibniz-Institut für Deutsche Sprache (IDS). Dostopno na: https://www.ids-mannheim.de/fileadmin/aktuell/Coronakrise/Klosa_wellen.pdf
- Lakoff, George 2004. Don't Think of an Elephant! Know your values and frame the debate. The essential guide for progressives. White River Junction: Chelsea Green Publishing.
- Marušič, Lanko, Prijatelj, Dominika, Vončina, Lara 2021. Socialna distanca ali varna razdalja? Ne eno ne drugo! Dostopno na: <https://www.primorske.si/plus7-val/socialna-distanca-ali-varna-razdalja-ne-eno-ne-drugo>
- Muhvić-Dimanovski, Vesna 2005. Neologizmi. Problemi teorije i primjene. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
- Nancy, Jean Luc 2000. Der Eindringling/L'Intrus: Das fremde Herz. Berlin:Merve Verlag.
- Orwell, George 1949/2017. Nineteen Eighty-Four. A novel. London: Secker & Warburg. Slovenski prevod: Tisoč devetsto štirinosemdeset 1984, prevedla Alenka Puhar, 1. ponatis. Ljubljana: Mladinska knjiga.

- Rees, Tobias 2020. From The Anthropocene To The Microbiocene. The novel coronavirus compels us to rethink the modern concept of the political. V: Noema I/2020, 10.6.2020. Dostopno na: <https://www.noemamag.com/from-the-anthropocene-to-the-microbiocene/>
- Russel, Karen 2020. How the Coronavirus Has Infected Our Vocabulary. "Self-isolation," "social distancing", "abundance of caution" – pairs of words I'd never seen together in a sentence back in January have become ubiquitous. V: New Yorker, 6.4.2020. Dostopno na: <https://www.newyorker.com/magazine/2020/04/13/a-temporary-moment-in-time>
- Spieß, Constanze, Köpcke, Karl-Mihael 2015. Metonymie und Metapher. Theoretische, methodische und empirische Zugänge. Eine Einführung in den Sammelband. V: Metonymie und Metapher. Theoretische, methodische und empirische Zugänge. Berlin/München/Boston: de Gruyter, str. 1-21.
- Stefanowitsch, Anatol. Sprache in der Coronakrise. Wie Worte das Denken prägen. V: Fazit, 23.03.2020; Dostopno na: <https://www.deutschlandfunkkultur.de/sprache-in-der-coronakrise-wie-worte-das-denken-praegen-100.html>
- Taleb, Nicholas Nassim 2007. The Black Swan. The Impact of the Highly Improbable. New York: Random House.
- Besedilni korpus na Inštitutu za nemški jezik (IDS) v Mannheimu. Dostopno na: <http://www.ids-mannheim.de/ldv/cosmas/corpora-ges.html>
- Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache: Dostopno na: <https://www.dwds.de/themenglosar/Corona>
- Coronavirus disease (COVID-19) Situation Reports. Dostopno na: <https://www.who.int>
- Čredna imunost. Dostopno na: https://sl.wikipedia.org/wiki/Čredna_imunost
- Fran, različica covid-19 (7.1). Dostopno na: https://fran.si/o-portalu?page=Covid_19_2020.
- Fran, Slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, 2020, različica 8.0. Dostopno na: <https://fran.si/>
- Jezikovna svetovalnica. Dostopno na: <https://svetovalnica.zrc-sazu.si>.
- Korba, Gergely. 2020: Special Mini Language Lesson, Coronavirus created more than 200 new Hungarian words. Dostopno na: <https://dailynewshungary.com/special-mini-language-lesson-coronavirus-created-more-than-200-new-hungarian-words/>
- Krvina, Domen 2021. Sprotni slovar slovenskega jezika 2020. Založba ZRC SAZU. Dostopno na: <https://www.fran.si/132/sss-sprotni-slovar-slovenskega-jezika>
- Magyar-szlovén covid szótár. Dostopno na: <https://drive.google.com/file/d/1LmEM0b886TTeFHiBFO6lF3ArBdfAyokv/view>
- Minya, Károly 2019. Új szavak III. Nyelvünk 850 új szava értelmezésekkel és példamondatokkal. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Nemzeti Korpuszportál. Dostopno na: <http://corpus.nytd.hu/nkp/>

Neuer Wortschatz rund um Coronapandemie und Neologismen in der Coronapandemie. Dostopno na: <https://www.owid.de/docs/neo/listen/corona.jsp>

Populacija. Dostopno na: <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=populacija>

Terminološka svetovalnica. Dostopno na: <https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/svetovanje#v>
Slovar novejšega besedja slovenskega jezika. Dostopno na: <https://fran.si/131/snb-slovar-novejsega-besedja>

Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ2). Dostopno na: <https://fran.si/130/sskj-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika>

Snoj, Marko 1997. Slovenski etimološki slovar. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Uricska, Erna 2021. COVIDictionary. Words and Phrases related to the global pandemic. Budapest. Rejtjel Kiadó.

Veszelszki, Ágnes.2020. Karanténszótár. Virális tartalom. Dostopno na: <https://www.veszelszki.hu/karantenzotari-elszo.html>

